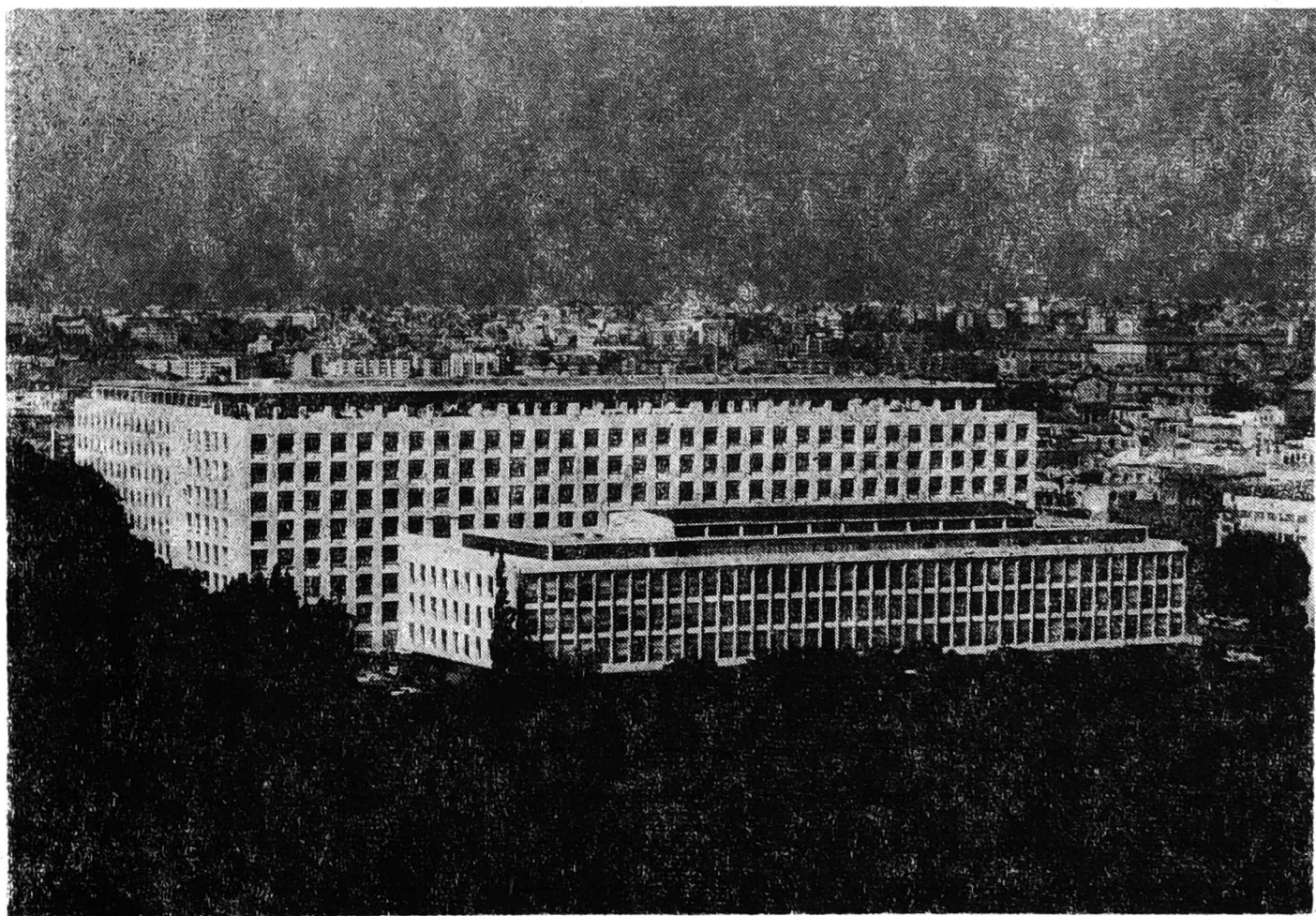

KRONIKA**XVIII SESJA ORGANIZACJI WYŻYWIENIA I ROLNICTWA,
RZYM 1975**

W dniach 8—27 listopada 1975 r. obradowała w Rzymie XVIII Sesja Organizacji Wyżywienia i Rolnictwa (FAO).

Obrady XVIII Sesji obejmowały następujące problemy:

- I — Główne trendy i polityka w zakresie żywności i rolnictwa,
- II — Działalność i program prac organizacji,
- III — Problemy konstytucyjne i administracyjne.

Fot. 1. Centrala FAO w Rzymie

Sytuacja świata w zakresie rolnictwa i wyżywienia

Obrady w zakresie trendów i polityki w zakresie żywnościowej oraz rolnictwa obejmowały: analizę obecnej sytuacji żywnościowej świata,

przegląd długofalowych trendów w świetle zaleceń Światowej Konferencji Żywnościowej, rozważenie możliwości wzmocnienia krajowych i międzynarodowych badań rolniczych, omówienie programu podniesienia poziomu żywienia człowieka, rolę kobiet w rozwoju wsi oraz problemy produkcji rolniczej i handlu, a w tym przeglądzie sytuacji w światowym rybołówstwie i leśnictwie oraz problem rozwoju przemysłu rolnego.

Tabela 1

Trendy w światowej i regionalnej produkcji żywności wg C75/2

	Indeks wzrostu 1961/65 = 100					Średni przyrost roczny		
	1970	1971	1972	1973	1974	1961—74 %	1970—74	
							%	na głowę
Afryka	124	124	124	121	127	2,7	1,5	—2,0
Daleki Wschód	124	125	121	132	128	2,5	1,2	—1,3
Ameryka Łac.	124	125	127	128	135	2,8	1,9	—1,0
Bliski Wschód	124	127	138	130	143	3,2	3,2	0,1
Azjatyckie kraje centr. planow.	122	125	124	130	133	2,7	2,1	0,4
Łącznie kraje rozwijające się	123	125	125	129	132	2,7	1,7	—0,6
Ameryka Płn.	113	124	122	124	124	2,2	1,9	1,0
Europa zach.	117	121	119	125	130	2,3	2,5	1,8
Australia, Nowa Zelandia	121	127	126	140	137	3,0	3,5	1,9
Europa wschodnia i ZSRR	130	132	133	148	146	3,5	3,6	2,8
Łącznie kraje rozwinięte	121	126	126	134	135	2,8	2,8	1,9
Świat	121	126	125	131	132	2,7	2,1	0,2

Raport Dyrektora Generalnego FAO o stanie żywności i rolnictwa nie nasuwa optymistycznych wniosków. Przedstawione cyfry (tab. 1) wyraźnie wskazują na pogłębiający się kryzys żywnościowy. * Również światowa produkcja produktów rolnych, które leżą w sferze naszych zainteresowań nie kształtuje się optymistycznie (tab. 2). Nie nadąza ona za przyrostem ludności, a tym więcej nie pokrywa potrzeb wynikających

*) Sytuacja ta nie jest spowodowana zbliżaniem się do kresu przyrodniczej produktywności rolnictwa światowego. Wynika ona przede wszystkim ze zbyt wolnego postępu w agrotechnice oraz niedomóg strukturalnych rolnictwa krajów rozwijających się. Rolnictwo krajów rozwiniętych wykazuje stały przyrost produktywności oraz dysponowanie nadwyżkami żywności (przypis autora).

Tabela 2

Produkcja niektórych ważniejszych składników żywności wg C75/2

	1970	1971	1972	1973	1974	Średni przyrost roczny	
						61/74	71/74
Produkcja światowa							
Pszenica	318,3	354,0	346,8	377,3	360,2	3,6	3,2
Ryż	306,8	306,5	295,8	324,5	323,2	1,3	1,3
Cukier	73,3	75,0	74,3	78,3	78,7	3,0	1,8
Soja	46,5	48,5	52,3	62,3	56,8	1,8	5,1
Oleje i nasiona oleiste	35,5	36,9	36,3	39,4	38,9	2,9	2,3
Wołowina	40,2	39,8	39,8	40,2	42,4	2,8	1,4
Wieprzowina	37,1	39,8	40,5	40,6	42,5	2,9	3,5
Mięso drobiu	17,8	18,6	19,8	20,1	20,7	5,3	3,9
Mleko	396,3	399,5	407,5	414,1	424,4	1,6	1,8
Kraje rozwijające się							
Pszenica	95,8	94,3	113,2	107,5	109,4	4,7	3,4
Ryż	238,2	284,9	273,0	300,0	297,0	0,8	1,3
Cukier	39,7	39,6	38,7	42,2	44,7	3,5	3,0
Soja	14,7	15,4	16,7	18,9	21,9	-1,3	10,5
Oleje i nasiona oleiste	20,7	21,7	21,0	21,7	23,0	2,6	2,7
Wołowina	12,7	12,0	11,9	12,0	11,6	-0,7	-1,4
Wieprzowina	12,2	12,5	12,9	13,3	13,5	2,5	2,6
Mięso drobiu	5,0	5,2	5,5	5,6	5,9	5,5	4,3
Mleko	77,4	80,5	81,9	82,7	85,2	2,2	2,5
Kraje rozwinięte							
Pszenica	222,5	259,7	233,6	269,8	250,8	3,1	3,1
Ryż	23,6	21,6	22,8	24,0	25,3	1,6	1,8
Cukier	33,6	35,4	35,6	36,1	34,0	2,3	0,3
Soja	31,8	33,1	35,6	43,4	34,9	-1,3	10,5
Oleje i nasiona oleiste	14,8	15,2	15,3	17,7	15,9	3,2	1,8
Wołowina	27,5	27,8	27,9	28,2	30,8	4,9	2,6
Wieprzowina	24,9	27,3	27,6	27,3	29,0	3,1	3,9
Mięso drobiu	12,8	13,4	14,3	14,5	14,8	5,1	3,5
Mleko	318,9	319,0	325,6	331,4	339,2	1,4	1,6

z programu poprawy wyżywienia. W tej sytuacji wątpliwe jest osiągnięcie zakreślonych przez FAO wskaźników zabezpieczenia ludności świata w niezbędną żywność w 1985 r. (tab. 3) oraz z całą pewnością nie zostaną zrealizowane założenia światowego programu indykatywnego na lata 1970—80, który zakłada 4% średni wzrost produkcji. Trudności wyżywienniowe pogłębia fakt, że nadzieje jakie wiązano z „zieloną rewolucją” ze wzrostem wykorzystania dla celów żywnościowych zasobów mórz w skali światowej nie sprostały pokładanym nadziejom. Jedynie kraje socjalistyczne i ZSRR wykazują wyraźny wzrost połowów i zajmują coraz poważniejszą pozycję w udziale połowów światowych (tab. 4).

Tabela 1 wskazuje na to, że roczny wzrost produkcji w krajach rozwijających się spadł do 1,7% w latach 1970—74, z 2,7% za okres 1961—74, a więc poniżej przyrostu ludności w tym regionie świata jak i wynosi zaledwie połowę średniego przyrostu (3,6%) który wg FAO jest niezbędny dla zabezpieczenia efektywnego pokrycia zapotrzebowania żywności przez ludność tego regionu.

W 1974 r. nie zanotowano znaczącego wzrostu światowej produkcji żywności, a w przeliczeniu na głowę nawet jej zmniejszenie o ok. 1%. Pośród regionów rozwijających się największe ogniska niedostatecznego wyżywienia występują na Dalekim Wschodzie, który w 1974 r. wykazał spadek produkcji żywności o ok. 3%, co w przeliczeniu na głowę stanowi o ok. 6—7% poniżej poziomu osiągniętego w 1970 r.

Światowa produkcja zbóż — podstawowego składnika żywności i pasz wzrosła w latach 1970—74 o ok. 2,5%, a zatem nie pokryła wzrastającego zapotrzebowania. Spowodowało to znaczne obniżenie się zapasów zbóż, na skutek konieczności pokrycia minimum zapotrzebowania krajów rozwijających się. Szacuje się, że utrzymywanie się dotychczasowych tendencji spowoduje, że deficyt zbożowy krajów rozwijających się wzrosłby do 85 mln ton w 1985 r., czyli byłby pięciokrotnie większy niż na początku lat 70-tych.

Po spadku połowów ryb w latach 1972—73, połowy w roku 1974 wzrosły o około 5%. Jest to wynikiem ponownego wzrostu połowów przez floty w Chile i Peru, oraz systematycznego wzrostu połowów przez kraje socjalistyczne i ZSRR na akwenach świata (tab. 4).

Jednym z czynników komplikujących sytuację żywnościową świata jest recesja ekonomiczna w krajach uprzemysłowionych, która obniżyła popyt na szereg towarów żywnościowych a szczególnie na mięso i produkty mleczarskie. Zaobserwowano tendencję spadku pogłowia bydła oraz zapasów mięsa. Przyczyniła się do tego również susza w Argentynie, Australii i Urugwaju, zaś w USA pogłowie trzody chlewnej osiągnęło najniższy poziom od 1966 r. Produkcja żywca wykazała w tym okresie wzrost jedynie w krajach socjalistycznych i ZSRR.

Tabela 3

Ludność i zapotrzebowanie na żywność w okresie 1985 r. wg C75/18

	Ludność		Całkowite zapotrzebowanie na żywność		Poprawa wyżywienia na głowę	
	przyrost roczny	1985 1970	przyrost roczny	1985 1970	przyrost roczny	1985 1970
Kraje rozwinięte	0,9	114	1,5	126	0,6	110
Gospodarka rynkowa	0,9	114	1,4	124	0,5	108
Europa wschodnia i ZSRR	0,9	115	1,7	130	0,8	113
Kraje rozwijające się	2,4	142	3,4	166	1,0	117
Afryka	2,9	153	3,8	176	0,4	115
Daleki Wschód	2,6	148	3,4	176	0,8	113
Ameryka Łacińska	2,8	151	3,6	170	0,8	113
Bliski Wschód	2,9	153	4,0	180	1,1	117
Kraje Azji	1,6	127	3,1	158	1,5	124
Świat	2,0	134	2,4	144	0,4	107

Tabela 4

Światowe połowy ryb, skorupiaków i ślimaków wg C75/2

	1970	1971	1972	1973	1974
Kraje rozwijające się	35,5	35,4	30,0	28,1	31,3
Kraje rozwinięte	34,4	34,8	35,5	37,2	38,0
Świat	70,0	70,2	65,5	65,8	69,3
w tym: kraje socjalistyczne i ZSRR	8,2	8,4	8,9	9,8	10,8
%	11,7	12,0	13,6	14,9	15,6

W 1974 r. na skutek wzrostu cen po raz pierwszy od 30 lat uległa obniżeniu światowa konsumpcja energii. Spadek jej zużycia wynosił ok. 3%, lecz nie był on równy na całym świecie. Np. spadek zużycia energii w Europie zach. wynosił 9%, Ameryce Płn. 6%, podczas, gdy w krajach socjalistycznych, ZSRR i Chinach jej zużycie wzrosło o ok. 6,5%. Wzrost cen energii ma istotny wpływ na produktywność rolnictwa. Ceny nawozów i środków ochrony roślin wzrosły do niespotykanego poziomu, który nie stał w żadnym stosunku do niewielkiego wzrostu cen produktów rolnych głównego artykułu eksportu krajów rozwijających się. Np. ceny nawozów w 1974 r. były 2-krotnie wyższe aniżeli w 1973 r. 4-krotnie

wyższe aniżeli w 1971 r. Podobnie ceny pestycydów wzrosły nawet ponad 4-krotnie. Wprawdzie ostatnio notuje się obniżkę tych cen lecz daleko im do poziomu z lat ubiegłych. Na konsekwencje nie trzeba będzie długo czekać. Obniżenie zużycia nawozów a szczególnie pestycydów wpłynie bez wątpienia na obniżkę plonów. Wystarczy wspomnieć, że w krajach rozwijających się na skutek chorób roślin i szkodników straty plonów sięgają 50% i więcej.

Problemy polityki rolnej i wyżywienia świata były przedmiotem dyskusji zarówno posiedzenia plenarnego jak i roboczych posiedzeń sekcji.

W dyskusji nad światową sytuacją żywnościową, która toczyła się na zebraniu plenarnym zabierali głos przedstawiciele rządów głównie ministrowie rolnictwa krajów członkowskich. Prezentowano problemy polityki wyżywienia i rozwoju rolnictwa własnych krajów, jak i stosunek do sytuacji światowej. Najwięcej uwagi zwracano na pogłębiany kryzys żywnościowy w krajach rozwijających się, trudną sytuację ekonomiczną, która wynika z niewspółmiernego wzrostu cen energii, nawozów sztucznych i środków ochrony roślin w stosunku do cen produktów rolnych stanowiących podstawowy środek płatniczy krajów trzeciego świata.

Zdaniem wielu dyskutantów rozminięciem się z ideą Światowej Konferencji Żywnościowej (1974) jest nadmierna powolność z jaką są realizowane jej uchwały. Podkreślano również, że podniesienie stanu rolnictwa i wyżywienia krajów rozwijających się prowadzi do stworzenia takich warunków materialnych, które umożliwią pełniejsze wykorzystanie ich naturalnego potencjału.

W dniu 13.XI.1975 r. głos zabrał przedstawiciel PRL, I z-ca Ministra Rolnictwa Dr. E. Mazurkiewicz, który między innymi podkreślił, że niezbędnym warunkiem wzrostu produktywności są zmiany socjalne i strukturalne w rolnictwie oraz zadeklarował aktywny udział naszego kraju w Światowym Systemie Bezpieczeństwa Żywnościowego i innych akcjach podejmowanych przez FAO.

Problematyka poruszana na posiedzeniach sekcji posiadała charakter bardziej szczegółowy i wykonawczy. Na kierunek jej obrad niewątpliwie wpływ wywarła ożywiona działalność ONZ w zakresie wyżywienia oraz oddziałująca na nią koncepcja Nowego Porządku Ekonomicznego (New Economic Order). Szczególne znaczenie dla ukierunkowania prac FAO miała zorganizowana przez ONZ Światowa Konferencja Żywnościowa (World Food Conference — Rzym 1974), na której zarysowano program przyspieszonego wzrostu produkcji rolnej. Stąd dokumenty przedstawione na XVIII Sesji FAO stanowiły w wielu przypadkach kontynuację i konkretyzację uchwał WFC.

W czasie obrad XVIII Sesji stwierdzono, że poważnie zostały zaawan-

sowane prace nad organizacją systemu Światowego Bezpieczeństwa Żywnościowego (World Food Security) do którego przystąpiło 59 krajów w tym i Polska. Kraje te reprezentują 95% światowego eksportu i 50% importu zbóż. Postępują prace nad Systemem Ogólnej Informacji i Wczesnego Ostrzegania (Global Information and Early Warning System on Food and Agriculture) do którego przystąpiło 48 krajów. Najszerzej jednak omawiano problematykę Międzynarodowego Funduszu Nawozowego (International Fertilizer Supply Scheme) oraz pestycydów, wskazując na znaczenie nawozów i pestycydów dla rozwoju produkcji rolnej krajów rozwijających się oraz apelując do krajów rozwiniętych o zwiększenie pomocy w tej dziedzinie.

Działalność ONZ w dziedzinie gospodarczej (VI i VII Sesje Specjalne oraz rokowania z GATT i UNCTAD) nie przyniosły w zakresie polityki rolnej jeszcze ostatecznych sformułowań. Stąd główny nurt dyskusji stanowiła konfrontacja rozbieżnych stanowisk na temat Nowego Porządku Ekonomicznego między krajami rozwijającymi się i krajami rozwiniętymi, stanowiąc w pewnym sensie wstęp do IV Sesji UNCTAD w Nairobi (maj, 1976). Kraje rozwijające się gwałtownie krytykowały protekcyjną politykę rolną rozwiniętych krajów kapitalistycznych, domagały się łatwiejszego dostępu na rynki krajów rozwiniętych oraz transferu środków finansowych i materiałów z krajów rozwiniętych, który ustalono w dokumencie FAO na 5 mld dolarów USA rocznie i równowartość 10 mln ton zboża.

Na tle powyższych spraw zarysowały się odmienne stanowiska pojmowania roli FAO. Kraje rozwijające się próbowały szerzej niż dotychczas włączyć FAO w proces programowania przebudowy międzynarodowych stosunków gospodarczych, natomiast kraje kapitalistyczne starały się ograniczyć rolę FAO, uważając że sprawy te powinny niemal wyłącznie być przedmiotem prac GATT i UNCTAD. Niemniej uchwalona rezolucja stwierdza, że FAO powinno odgrywać podstawową rolę przy wprowadzaniu nowego porządku ekonomicznego w rolnictwie i zaleca Dyrektorowi Generalnemu wykonanie studiów poświęconych relacjom oraz stabilizacji cen artykułów rolnych i innych, jak i poprawie dostępu na rynki światowe tych produktów, które pochodzą z krajów rozwijających się.

Program poprawy żywienia człowieka

Dane FAO wykazują, że w 1970 r. ok. 460 mln ludności świata cierpiało na niedożywienie. Stanowi to ponad 15% ludności świata, względnie ponad 25% populacji regionów rozwijających się. Postęp w produkcji i dystrybucji żywności w krajach rozwijających się, dokonany

w ciągu ostatnich 20 lat chociaż znaczny, nie wpłynął zauważalnie na zmniejszenie występowania głodu i niedożywienia. Wprawdzie w wielu krajach udział ludności cierpiącej na niedożywienie uległ zmniejszeniu, jednak w regionie Trzeciego Świata całkowita liczba ludzi głodujących stale wzrasta. Dotychczasowe wysiłki były fragmentaryczne i nie osiągnięto zadowalających rezultatów w ukształtowaniu narodowych i światowych planów strategii złagodzenia podstawowych czynników powodujących występowanie głodu.

W wykonaniu Rezolucji Światowej Konferencji Żywnościowej rządy z pomocą FAO, WHO, UNICEF, WFP, UNDP, UNESCO i Banku Światowego winny opracować międzybranżowe prognozy rozwoju żywności i żywienia. Wymaga to nowego stylu kooperacji w zakresie żywienia człowieka między planistami i administratorami w zainteresowanych ministerstwach, jak również między żywieniowcami, rolnikami, leśnikami, statystykami i ekonomistami. Wymaga to również wykształcenia nowego typu specjalisty, mianowicie żywieniowca-planisty, który winien stanowić kluczową pozycję w opracowaniu krajowych planów żywienia i wyżywienia. Plany te opracowane wg określonych schematów winny być składową światowej strategii żywnościowej Światowego Systemu Bezpieczeństwa Żywnościowego, który winien dać obraz rozmiaru oraz lokalizacji głodu i niedożywienia na świecie.

W dyskusji podkreślano, że wytyczne Dyrektora Generalnego FAO, powinny być brane pod uwagę nie jako próba podporządkowania wytycznym światowym narodowej polityki rolnej i wyżywienia, lecz jako układ światowy w ramach którego każdy kraj winien rozwijać własną politykę rolną. Wielu delegatów wskazało na poważną funkcję jaką polityka żywnościowa odgrywa w międzynarodowej współpracy ekonomicznej. Ponadto stawiano sugestie uzupełnienia wytycznych polityki żywienia człowieka określeniem związków między przebudową rolnictwa a przemysłowieniem obejmującym również rozwój przemysłu rolnego. Wyrażano przede wszystkim niezadowolenie z powolnego wprowadzania postanowień Światowej Konferencji Żywnościowej, a niektórzy delegaci zwracali uwagę, że wytyczne odnośnie zmian socjo-ekonomicznych nie odzwierciedlają w pełni rezolucji II Światowej Konferencji Żywnościowej. Delegat Polski podkreślił konieczność ścisłego wiązania polityki wyżywienia z całością kształtem rozwoju gospodarczego kraju.

Delegaci stwierdzili, że w szeregu krajów brak podstawowych danych, które warunkują: wykrycie i oszacowanie stanu niedożywienia, sformułowanie programu zwalczania głodu oraz stosowanie metodycznego planowania produkcji żywności i wyżywienia. Podkreślano potrzebę pomocy FAO w prowadzeniu międzynarodowych, regionalnych i krajowych seminariów oraz kursów szkoleniowych organizowanych dla

wykształcenia nowej generacji żywieniowców przydatnych do stałej pracy w organizacjach planowania. FAO winno rozwinąć tę działalność przy współpracy odpowiednich organizacji oraz Uniwersytetu Narodów Zjednoczonych.

Przeprowadzona dyskusja wskazuje, że o ile w szeregu krajach dojrzeła koncepcja opracowania narodowych programów poprawy wyżywienia człowieka w oparciu przede wszystkim o własną kadrę specjalistyczną, o tyle program polityki światowej w tej dziedzinie nie jest w pełni sprecyzowany i napotyka na trudności ustaleń kompetencyjnych jak i realizacji technicznej.

Rozwój przemysłu przetwarzającego produkty rolne

W oparciu o program Nowego Porządku Ekonomicznego (New Economic Order) i deklarację przyjętą na II konferencji UNIDO w Limie, FAO podkreśla znaczenie przemysłu rolnego. Przy zastosowaniu odpowiedniej technologii przetwarzania produktów roślinnych, zwierzęcych, ryb i produktów drzewnych przemysł ten przyczynia się do:

- zapobiegania stratom i zwiększaniu zapasów żywności na drodze konserwacji i przetwarzania,
- ograniczenia importu żywności i wzrostu niezależności,
- zabezpieczenia lepszego popytu rynkowego i stworzenia bodźców dla zwiększenia produkcji,
- wzrost efektywności handlu zagranicznego przez eksport produktów gotowych w miejsce eksportu surowców,
- zmniejszenia migracji ludności,
- podniesienia standardu wyżywienia,
- zwiększenia zatrudnienia i zmniejszenia dysproporcji dochodów,
- wzrostu możliwości inwestycyjnych w regionach wiejskich.

Rozwój przemysłu rolnego w krajach rozwijających się wymaga jednak uprzedniego starannego przygotowania bazy surowcowej i zbytu produktów. Na przykład uruchomienie w Turcji przetwórnictwa owocowo-warzywnych poprzedzały prace selekcyjne i opracowanie metod uprawy odmian, które są odpowiednie dla lokalnych warunków produkcji rolniczej oraz przydatne dla przetwórstwa. Budowa przetwórnictwa pomidorów w Jordani i wymagała stworzenia systemu dostawy i obrotu surowcem. Uruchomienie w Nigerii, Senegal i Sudanie przemysłowych form przemiału sorga i prosa przyczyniło się do rozwoju ich lokalnej produkcji oraz zmniejszenia potrzeb tych krajów na import pszenicy. Mąka tych zbóż była używana do tradycyjnych potraw narodowych, lecz opracowanie odpowiedniej technologii umożliwiło zastąpić nią częściowo mąkę pszenną przy wyrobie chleba, makaronu i pieczywa cukierniczego.

Inny przykład stanowi przemysł mączki rybnej w Peru. Napotkał on swego czasu na poważne trudności, gdyż właściciele floty i przemysłu rybnego błędnie określili zasoby surowca oraz możliwości rynkowe zbytu produktu. Dopiero ustalenie w oparciu o pomoc techniczną i naukową FAO, właściwego rozmiaru produkcji przemysłu przetwórczego w stosunku do zasobów ryb, przywróciło równowagę i ustabilizowało na rynkach światowych pozycję Peru jako producenta mączki rybnej.

Fot. 2. Przesiewanie kukurydzy przed przemiałem — Tanganika

Oczywiście lokalny przemysł spożywczy przyczynia się również w znacznym stopniu do polepszenia zaopatrzenia ludności w dobrej jakości żywność. Na przykład przed 10 laty w Kenii mleko można było otrzymać tylko w niektórych regionach kraju od bezpośrednich producentów.

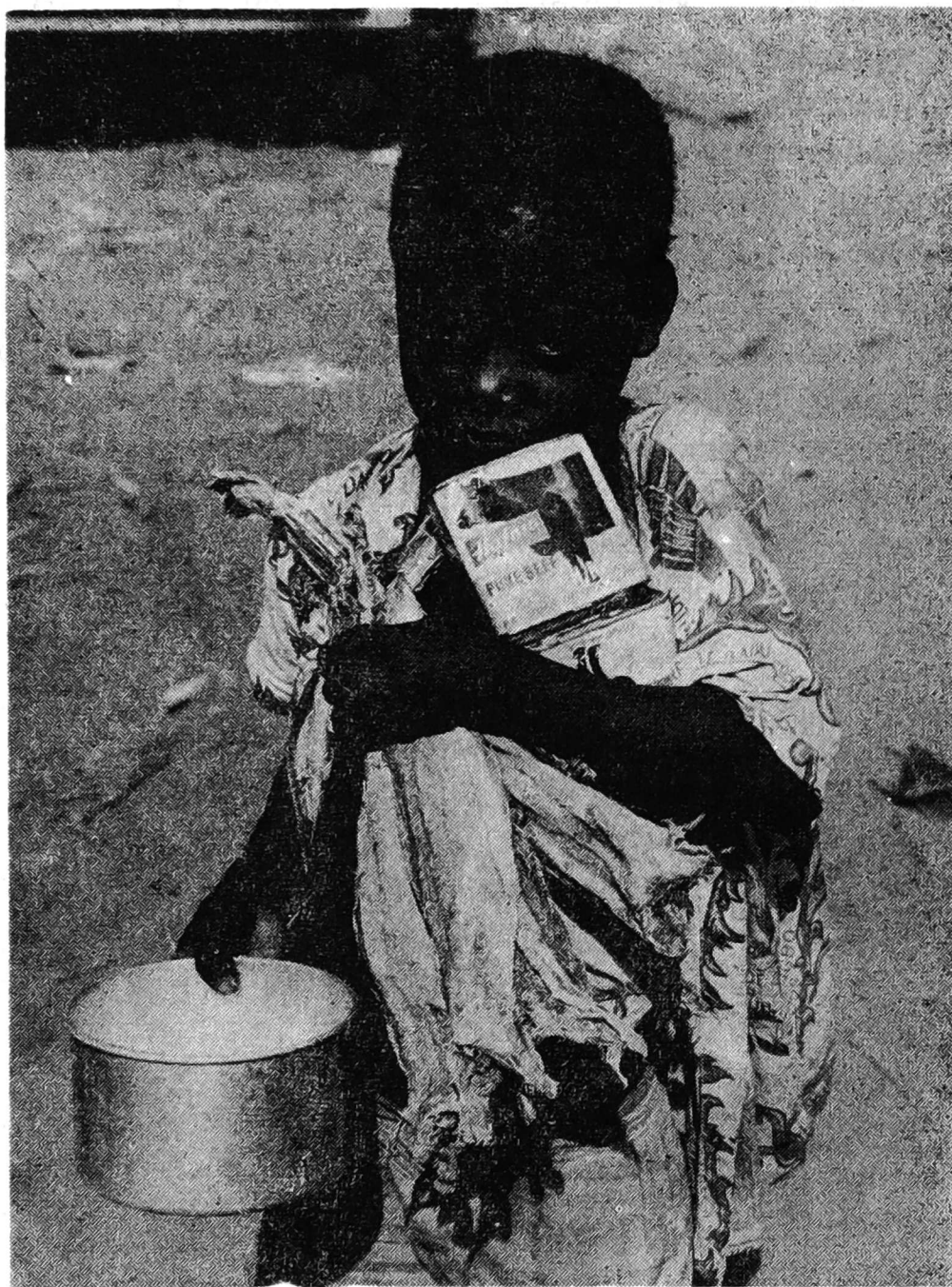
Przy pomocy FAO/UNICEF wyposażono małe zakłady przetwórcze w odpowiednie urządzenia oraz zabezpieczono pomoc techniczną w opanowaniu produkcji. Dzięki temu obecnie mleczarnie te pokrywają ponad 50% zapotrzebowania Kenii na mleko.

Inny przykład — przerób nasion oleistych. Przy stosowaniu prymitywnych metod 7—10% oleju pozostaje w wytlókach, które są używane jako nawóz a w najlepszym razie do żywienia zwierząt. Zastosowanie ekstrakcji może więc w szeregu krajów zwiększyć zasoby oleju o 10—20% i daje mąkę poekstrakcyjną — wartościowy białkowy produkt paszowy i eksportowy. Podobnie — zastosowanie w małych zakładach ulepszonej technologii przemiału ryżu i strączkowych może zwiększyć wykorzystanie tych surowców o 3—5%. Przemiał ryżu umożliwia ponadto wykorzystanie zarodków do produkcji oleju jadalnego i wytlóków do celów paszowych.

Kraje rozwijające się są głównie eksporterami surowców do krajów rozwiniętych, które z ich przerobu uzyskują znaczny dochód. Wzrost wartości produktów rolnych nawet przy stosunkowo prymitywnych metodach przerobu jest widoczny. Szacuje się, że wartość surowca na skutek jego przetwórstwa wzrasta następująco: forniry i okładziny z drewna do 10×, chleb i trwałe pieczywo 3—4×, ryby 2—4×, owoce i warzywa 2—5×, skóry garbowane 2—3×, korzenie i olejki eteryczne 2—5×. Zwiększenie wartości surowców przez lokalny przerób nie przebiega bez poważniejszych trudności, wynikających przede wszystkim z ograniczoności lokalnego rynku na skutek słabej siły nabywczej ludności.

Rozpatrując ekonomiczną stronę zagadnienia przemysł rolny w krajach rozwijających się stwarza lepszy rynek zbytu produktów rolnych i przyczynia się do stabilizacji cen. Daje to większą dochodowość gospodarstw rolnych, umożliwia pomoc techniczną i materialną oraz przyczynia się do wzrostu jakościowego i ilościowego produkcji. Np. w Meksyku małe przetwórnice przemysłu rolnego przyczyniły się do wykształcenia producentów, technologów, agronomów i eksporterów w zakresie marketingu produktów rolnych. Zaś szkolenie i pomoc techniczna FAO przy uruchomianiu konserwiarni skór i garbarni, zwiększyła w szeregu krajów Azji, Afryki i Ameryki Południowej efektywność produkcji zwierzęcej oraz umożliwiła eksport skór surowych i wyrobów skórzanych do krajów rozwiniętych.

Przy opracowywaniu programów rozwoju przemysłu rolnego FAO współpracuje z UNIDO, w oparciu o ustalenia Intersekretariatu FAO/UNIDO, który obraduje dwukrotnie w roku. Kompetencje FAO obejmują:

Fot. 3. Kontrasty w żywnieniu — suszona ryba, mąka kukurydziana i duńska konserwa mięsna — Dahomey

Na poziomie poszczególnych krajów pomoc w:

- opracowywaniu odcinkowych analiz oraz sformułowania projektów prawidłowego planu rozwoju przemysłu w zgodności z warunkami gospodarczymi kraju,
- ukształtowaniu odpowiedniej infrastruktury kraju, umożliwiające rozwój przemysłu rolnego,
- utworzeniu krajowych instytucji badawczych pomocnych w wyborze, identyfikacji, modyfikacji, adaptacji i wykorzystywaniu technologii oraz kształceniu personelu w zakresie kierowania i prowadzenia produkcji, kontroli jej jakości oraz dystrybucji produktów.

Na poziomie regionów pomoc w:

- zbieraniu odpowiednich i przynoszeniu przez regionalne centra informacji o odpowiednich technologiach z różnych dziedzin celem zwiększenia koncentracji wysiłków i współpracy międzynarodowej w przyspieszenia rozwoju przemysłu rolnego,
- kształceniu producentów, technologów, kierowników produkcji i personelu kierowniczego w oparciu o narodowe instytucje.

W przeprowadzonej dyskusji zwracano między innymi uwagę na potrzebę rozwoju w krajach rozwijających się przede wszystkim form drobnego przemysłu, który może znaleźć oparcie w skromnej jak dotychczas organizacyjnej bazie surowcowej. Zdaniem wielu dyskutantów opracowania FAO zbyt silnie opierają się na strukturach przemysłu kapitalistycznego i niedostatecznie uwzględniają formy spółdzielczego przemysłu rolnego. Wypowiedź delegata Polski wskazująca na konieczność dostosowania planów rozwoju przemysłu spożywczego do bazy surowcowej i potencjału rynku zbytu została poparta w dyskusji i znalazła odzwierciedlenie w sformułowaniu rezolucji. Odrzucono jednoznacznie koncepcję uprzemysłowienia krajów rozwijających się przez przedsiębiorstwa ponadnarodowe, które nie są zainteresowane w planowym rozwoju rolnictwa poszczególnych krajów.

Zwracano uwagę na konieczność sprecyzowania pojęcia „przemysł rolny” (Agro-Industry), jak i na potrzebę planowania rozwoju tego przemysłu łącznie z rozwojem przemysłów pomocniczych warunkujących rytmiczną ich produkcję.

Rozwój rybołówstwa i leśnictwa

Na posiedzeniach sekcyjnych omawiano również problemy prac FAO w zakresie rozwoju rybołówstwa i leśnictwa.

Sekcja rybołówstwa wiele uwagi poświęciła wykorzystaniu zasobów mórz oraz rozpatrywała przyczyny powolnego wzrostu połowów (tab. 5) szczególnie w krajach rozwijających się i w zakresie ryb pastewnych. Zwrócono uwagę na coraz bardziej ograniczone zasoby ryb morskich oraz utrudnienie ich połowów na skutek rozszerzenia przez szereg państw pasa wód terytorialnych do 200 mil morskich. Istnieją wprawdzie możliwości znacznego zwiększenia połowów głowonogów kryla i drobnych ryb pelagicznych, jednak przedsięwzięcia w tym zakresie nie są łatwe. Konieczna jest ścisła współpraca międzynarodowa, dla rozwiązania szeregu trudnych problemów eksploatacyjnych, technicznych i związanych z wykorzystaniem uzyskanych produktów. FAO podkreśla, że Antarktyda jest ostatnim nienaruszonym przez człowieka ekosystemem, stąd jakakolwiek eksploatacja tego regionu musi się znajdować pod ścisłą kon-

trolą. Szereg mówców zwracało uwagę na ogromne niebezpieczeństwo jakie stanowi dla rybołówstwa wzrastające zanieczyszczenie wód w konsekwencji rozwoju przemysłu i intensyfikacji produkcji rolnej.

Tabela 5

Światowe połowy zwierząt wodnych (bez wielorybów) wg C75/19

	Produkcja mln ton				Procent wzrostu roczn.		
	61/63	65/67	69/71	72/74	66/62	70/66	73/70
Połowy światowe	45,0	57,1	67,6	66,9	6,1	4,3	—0,3
żywność	32,7	38,2	42,8	47,0	4,0	2,9	3,2
pasza	12,3	18,9	24,8	19,8	11,3	7,0	—7,2
Kraje rozwinięte	24,2	29,7	33,9	36,9	5,3	3,4	2,9
żywność	19,1	21,4	22,5	23,6	2,9	1,3	1,6
pasza	5,1	8,3	11,4	13,3	12,9	8,2	5,3
Kraje rozwijające się	20,8	27,4	33,7	30,0	7,1	5,3	—3,8
żywność	13,6	16,8	20,3	23,4	5,4	4,8	4,8
pasza	7,2	10,6	13,4	6,5	10,2	6,0	—21,4

Tematyka oraz dyskusja posiedzenia sekcji leśnej dotyczyły przede wszystkim leśnictwa tropikalnego oraz pozyskiwania i wprowadzenia na rynki światowe drewna i celulozy z tych regionów. Stwierdzono, niską produktywność lasu krajów rozwijających się. Stanowią one 55% obszarów leśnych świata, a ich produktywność celulozy i papierówki wynosi tylko 6,2%. Stąd potrzeba opracowania nowych technologii oraz systemów zagospodarowania tych obszarów leśnych. Wskazywano na znaczenie rozwoju drobnego przemysłu leśnego, który ma niemałe znaczenie dla podniesienia gospodarki szeregu państw rozwijających się. Zwracano uwagę na potrzebę równoczesnego rozpatrywania problematyki rozwoju leśnictwa z zagadnieniami ogólnego rozwoju wsi i produkcji żywności. Podkreślano potrzebę szybkiego ograniczenia zużycia drewna na cele opałowe.

Międzynarodowe badania naukowe w rolnictwie

Problem współpracy międzynarodowej w zakresie badań naukowych w rolnictwie spotkał zgodny pogląd delegatów. Opracowany wspólnie przez kraje rozwinięte i rozwijające się projekt rezolucji wymienia kierunki badań rolniczych na które w najbliższych latach należy położyć szczególny nacisk. Zaliczono do nich prace związane z uprawą większości ważnych roślin przydatnych do żywienia człowieka i zwierząt, rozwojem pastwisk oraz chowem inwentarza. Szczególną wagę przywiązano do prac mających na celu rozwój rolnictwa w regionach o nadmiernych opadach oraz regionach suchych. Za ważne uznano również prace z dziedziny

ochrony środowiska, zapobiegania degradacji gruntów wskutek erozji, zasolenia itp.

Zwracano również uwagę na konieczność intensyfikacji badań mających na celu wzrost efektywności środków służących do produkcji rolnej oraz wykorzystanie odpadów zwierzęcych i gospodarstwa domowego w produkcji pasz oraz nawozów. Wreszcie podkreślono potrzebę zintensyfikowania badań ekonomiczno-społecznych. Polska delegacja przedstawiła polskie programy badawcze w dziedzinie rolnictwa i wskazała na możliwość większego niż dotychczas wykorzystania polskiego potencjału badawczego w rozwiązywaniu problemów innych krajów.

Przeprowadzona dyskusja wykazała różne aspekty niedostatków międzynarodowej współpracy naukowej i braku właściwej koordynacji badań.

Rola kobiet w rozwoju wsi

Zainteresowanie sprawami kobiet wiejskich wynika z działalności statutowej FAO. Stąd mając na uwadze obchodzony w 1975 r. Międzynarodowy Rok Kobiet, jedno z posiedzeń Sekcji poświęcono omówieniu roli kobiet wiejskich, które pełnią kluczową funkcję w rozwoju produkcji rolnej, wyżywienia i kultury.

Życie kobiet wiejskich w krajach rozwijających się sprowadza się najczęściej do pełnienia funkcji posługi domowej i robotnicy rolnej. Głównym zajęciem jest zdobycie żywności dla rodziny i przygotowanie jej prymitywnymi narzędziami oraz pracochłonnymi metodami. Do niej należy również przechowywanie i konserwowanie żywności. W pracach tych napotyka kobieta wiejska na trudności związane ze zdobyciem odpowiedniej ilości wody i opału. Towarzyszy jej częsta brzemiennosc, wysoka śmiertelność dzieci oraz ograniczona możliwość uzyskania opieki lekarskiej. Mimo poważnego udziału w produkcji rolnej kobieta rzadko decyduje o uprawie, zbiorze i sprzedaży produktów rolnych, nie bierze udziału w szkoleniu rolniczym.

W programach pomocy i doradczych dla rządów dużo miejsca poświęca FAO problematyce: gospodarstwa domowego, dożywiania w szkołach, nauce o żywności, żywienia stosowanego, doradztwa rolniczego oraz w ograniczonym zakresie kierowania gospodarstwem i spółdzielczością rolniczą. Podjęto współpracę w zakresie problematyki kobiecej z regionalnymi biurami ONZ dla Ameryki Łacińskiej oraz Wschodniej i Centralnej Azji. Ostatnio został utworzony Afrykański Ośrodek Szkoleniowo-Badawczy dla Kobiet. Inicjatywa FAO zatrudnienia kobiet w leśnictwie i rybołówstwie nie dała rezultatu. Podjęto próby zwiększenia udziału kobiet w działalności kredytowej, handlu, spółdzielczości wiejskiej itp.

Przeprowadzona dyskusja miała charakter informacyjny i potwierdziła opinię FAO, która wskazuje na trudne warunki kobiet w krajach rozwijających się jak i na brak równouprawnienia w szeregu krajów, również rozwiniętych.

W Sesji która zgromadziła przedstawicieli 131 państw, brała udział również delegacja polska w składzie: Dr E. Mazurkiewicz, I z-ca Ministra Rolnictwa (przewodniczący); S. Trepczyński, V-Minister Spraw Zagranicznych; Prof. dr J. Okuniewski, Ambasador PRL w Hadze; K. Sidor, Ambasador PRL w Rzymie (z-cy przewodniczącego), oraz Prof. dr E. Raszeja-Tobiasz (Instytut Ekonomiki Rolnej); Prof. dr A. Rutkowski (PAN); W. Jurasz (Ministerstwo Spraw Zagranicznych) i Cz. Muszalski (Ambasada PRL w Rzymie) oraz grupa ekspertów.

Na Sesji tej w miejsce ustępującego Dr A. H. Boermy (Holandia) dokonano wyboru nowego Sekretarza Generalnego FAO, którym został M. Eduard Sauma. M.E. Sauma, ur. 6.XI.1926 r. w Bejrucie (Liban), ukończył Wyższą Szkołę Inżynierską Uniwersytetu św. Józefa w Bejrucie z dyplomem chemika rolnego, oraz Wyższą Szkołę Rolniczą w Montpellier (Francja). W latach 1955—62 brał on udział jako delegat Libanu we wszystkich Sesjach i Konferencjach Rady FAO. W 1970 r. był krótki okres czasu Ministrem Rolnictwa Libanu. W latach 1962—65 M.E. Sauma pełnił funkcję dyrektora Biura Regionalnego FAO dla Azji Wsch. i Dalekiego Południa w New Delhi. Od 1965 r. jest dyrektorem Wydziału Rozwoju Ziemi Uprawnej i Wody.

Stanowisko Dyrektora Generalnego FAO objął od 1.I.1976 r., jako kolejny szósty dyrektor generalny i drugi reprezentujący kraje rozwijające się.

Antoni Rutkowski
czł. koresp. PAN